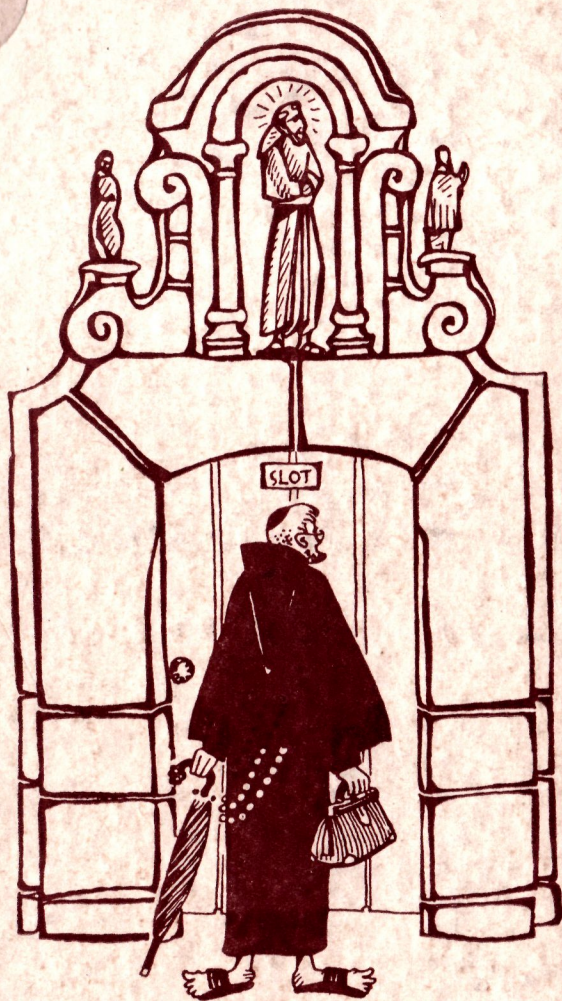

813
fab.u

PATER IGNOTUS

frans
mondos t24
'50

SCHOON BRABANTSE
PASTOORS

2499

SCHOON BRABANTS PASTOORS

NIHIL OBSTAT
M. van Dijk. libr. Cens.
Buscoduci die 29 Juni 1950

Schoon
Brabants Pastoors

DOOR PATER IGNOTUS

G. MOSMANS-ZOON — 's-HERTOGENBOSCH

VOORWOORD

Wanneer de Brabander van iemand zegt: „t is ene schone den dieë”, dan weten we nog niet zeker of hij iets goeds of kwaads bedoelt. Alleen hij, die het Brabants machtig is tot in zijn fijnste nuances, hoort aan de toon waarop gesproken wordt, of er van goed- of afkeuring sprake is. Als een boer het er dus over heeft dat „onze pastoor ene schone is”, zou hij hem mogelijk nog in de hoek willen duwen, tenminste als we niet wisten, dat de Brabantse boeren hun pastoor gewoonlijk op de kandelaar plaatsen en in geen hoek.

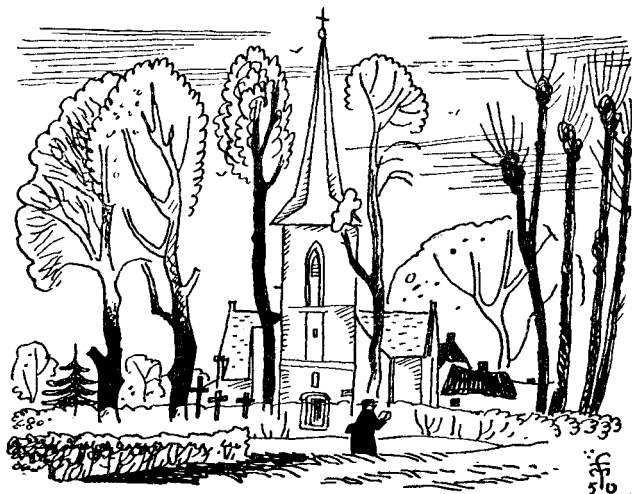
Wij hebben hier iets te vertellen over schoon Brabantse pastoors en bedoelen dat in de mooiste en beste betekenis. Mooie, ouwe en ouwerwetse mannen, die uit de tijd zijn, maar van hun tijd waren en hun tijd verstonden. Wij, oudjes, hebben ze nog gekend en we danken er O.L. Heer voor, dat we ze hebben meegemaakt.

Daarmee zijn de tegenwoordige pastoors niet ge-declasseerd tot geen schoon mannen, maar over de levenden spreken wij liever niet. Die konden nog groots en hoovaardig worden en „grootsigheid” is een gevaar voor elke mens.

Wij hebben het hier over 5 pastoors, die de nieuwe tijd nog zagen gloren en aanbreken, maar zijn doorbraak op hun dorpken hebben ze niet meer beleefd. Zij werden niet geplaagd door beslommeringen

van allerlei organisaties, maar wandelden met brevier of rozenkrans in de hand door de gemeente om met blijde trots het goede van hun volk te zien en ook wel ooit om hier of daar op straat of akker een enkele vermaning uit te delen. Hun woord trof dan doel met de trefkans van het meest geperfectioneerde wapen, want ze waren overal graag gezien en werden dáárom ook overal graag gehoord. Om te overtuigen maakten zij zich niet al te druk, overreden konden ze des te beter.

- Maar het waren ook typen die ouwe heerooms en het zou jammer zijn voor de heemkunde en folklore (zeg ik dat toch goed?) als hun schalkse streken en wijsheid voor het nageslacht verloren gingen. Want op heemkunde en folklore komt het tegenwoordig aan als op dingen, die noodzakelijk zijn uit noodzakelijkheid des middels.
-

JOHANNES BASELMANS TE ST. HUBERT († 1914)

ZULK een heel schone pastoor trof ik als kapucijn op mijn allereerste assistentie en ik maakte hem mee in zijn dagelijks doen en ongedwongen houding op zijn eigen pastorie van Sint Hubert. Ik had vanuit Velp (N.-Brab.) een behoorlijke lange voetreis achter de rug en kwam bij het vallen van de avond aan op de pastorie. Het was 2 Dec. 1907, heel goed weer, maar behoorlijk fris.

„Ge zult wel muug zijn, paterkelief, zei de 70-jarige pastoor. Kom bij de kachel en wèrmt oe wa. Dan drinken we een glaske wijn, daar bekomde van.”

Al aanstonds raakte ik in verlegenheid, want het was in de tijd van felle en zelfs onstuimige drankbestrijding en ik was lid van het corps, nog wel in de rang van geheelonthouder.

„Zo paterke, zedde gij geheelonthouder? Daor kan ik nie anders van zeggen dan det het me spijt. Ik had er toch zo opgerekend, da we saomen deez daog een glaske zouden drinken. Ik doe dè elken avond alleen, mar met tweeën is 't veel gezelliger en smaket bèter. Mar vrijheid blijheid! Dan motte ene goeie botram èten mee ene kouwe haon, daar bekomde ook van. En dan kunde me 'n aander heel groot plezier doen. Daar lopen hier nog een stuk of vijf haonen in de kooi en die moste deez daogen is allemaol opèten. Van end Mei of begin Juni geeft ons Han me elken daag haon, 's Mergens haon, 's middags haon en 's avonds haon. Ik kan die dingen nie mir zien. De boeren brengen er veul te veul. Ze vrèten me èrm en ons Han slacht ze mer en ik krijg niks anders.”

Daar kwam brood op tafel met een koude, jonge maar volwassen haon en ik deed me te goed. De goeie, trouwe huishoudster Han wilde haar pastoor al aanstonds te kijk zetten en diende die avond ook een heel klein stukje kaas op. Hiervan at de pastoor, kinderlijk blij en smakelijk. Het leek er wel een beetje op als had hij 4 jaren onder de distributie geleefd en alsof alles gedurende die tijd mondjesmaat door de minister was afgepast.

„Dieë kès, da is nou, paterke, um dè gij hier zijt en um de de meid me al dadelijk in ouw ogen tot leugenèr wil maoken.”

Na het souper vroeg me de pastoor in vloeiend Latijn, of ik het niet kwalijk zou nemen, als hij een glaasje wijn dronk. Daar stond nog een kliekje van de vorige avond. Druk pratend over de oude tijd, hij meer in het Latijn dan in het Brabants, was die wijn spoedig verdwenen door het keelgat van de ouwe herder. Maar daar stond ook nog een volle fles bij de kachel te warmen. Weer werd de geest van Cicero vaardig over de oudleraar van het Klein Seminarie en in klassiek Latijn, dat ik half verstond maar helemaal begreep, vroeg hij permissie om die

fles ook nog te ontkurken. Doch eerst moest Han komen om het rozenhoedje te bidden.

Het was zoals elke dag voor de 7e, 8ste of 10e keer, dat de pastoor naar zijn rozenkrans greep. Ik proefde zijn godsvrucht. Het rozenhoedje zelf kwam gauw genoeg ten einde, maar van de staart scheen het eind verloren. De belangen van de zielen des vagevuurs, van de zondaars, van de missies en van de stervenden werden breed bedacht en uitgemeten en ten slotte werd het gezin van pastoor en Han nog weer eens aan de H. Familie van Nazareth toegewijd en opgedragen. En daarmee was er eindelijk toch het eind.

Han ging naar bed en de pastoor greep naar de volle fles. Hij draait er met vaardige hand de kurkentrekker in, laat hem er in steken, richt zich over-eind en houdt de fles met trekker tegen de bronolie-lamp.

„Paterke, paterke”, zegt hij, „ge zet toch een verstaandig menneke”.

„Ik... verstandig, pastoor?” Zo iets had ik toen nog nooit gehoord en later ook nooit meer.

„Ja, wijs bende en witte warum?”

Ik informeerde belangstellend en kreeg te horen: „Een verstaandig menneke bende, umdè ge nie drinkt. Want paterkelief, paterkelief, ik denk toch zo dukwels bij mijn eigen: „Hannes, jongen, ge zult ze in den oordeelsdag toch nie gère tegen oe op zien staon, die ge hier 's aovonds allemal de nek hebt umgedreid. M'n bruur — ik heb niks as enen bruur, te Meerveldhoven — drinkt mulk, umdet ie boer is geworden en ik drink wijn, umdek pastoor ben geworden, maar mijn bruur hee veul meer geld. Das nou staandsgevuul en 't zal hendig nog is zo wijd komen, dè we 't O. L. Heer nog zullen gaan verwijten, det Hij hier op èrde onder Zennen stand hee gelèfd”.

Ik stelde hem gerust, ofschoon ik het volstrekt niet nodig achtte en zei: „Een mens mag toch wel iets hebben”.

„Ja net, paterke. Ik zit hier den hele daag alleen en koom nergens, nergens as er geen zieken zijn. Ik bid mensen brevier, ik lès wa in de Schriftuur — de kraant is toch niks — en bid elken daag 'n stuk of tien rozenhukes. Aanders heb ik ook niks te doen, want mijn mensen zijn braaf, veul braver dan ik”.

In de loop van het verdere gesprek scheen ik al pratend mijn wijsheid te luchten gehangen te hebben en daarmee mijn groenheid te hebben verraden. Pastoor Baselmans glimlachte een keer en dronk nog eens. „Menneke, luistert nou goed wa ik oe zeg. Ge denkt, dè ge al wa uit de boeken wit. Mar onze goeie, brave, eenvoudige mensen zullen jou in den biechtstoel en op d'r ziekbed veul meer wijsheid en inzicht meegeven dan gij hun ooit kunt brengen of uit de boeken zult kunnen haolen”.

Ik kon het er mee doen en deed het er mee en geef hier voor de zoveelste keer en nu in het openbaar de goede man na, dat zijn voorspelling is uitgekomen en overduidelijk bij mij in vervulling is gegaan.

Aan gezapige en gezellige verhalen had ik daar in die dagen geen gebrek. Ze smaakten kostelijk en beter dan de oudste wijn. 't Was of de grijsaard, die nergens meer kwam en zelden volk ontving, de achterstand van zijn conversatie wilde inhalen en alles moest spuien wat hart en hoofd in lange, stille overpeinzing hadden opgedaan. Alles belegen en bezonken wijsheid.

Qui sedet ad fornacem
Et intus habet pacem,
Qui colit Deum Trinum
Et bonum habet vinum
Et circiter ter mille,
Beatus pastor ille. *)

*) Wie met zoete vrede in het hart bij zijn kacheltje zit en bidt tot de éne ware en drieëne God, wie een lekker glaasje wijn heeft met een inkomen van ongeveer 3 mille, dat is een gelukkige pastoor.

Ik herinner me nog, hoe hij het idylische, rustige leven van de oude pastoors schilderde en daarbij citeerde:

En onmiddellijk na dit vers roept hij uit: „Die 3 mille heb ik lang nie en dè hoeft ook nie. Wa moes ik er mee doen? 't Zal wel een Belgische of Franse pastoor zijn gewist, die mee 3000 frankskes al heel tevreden was. Alléén een pastoor, die èrm lèft en rijk gift is een echte pastoor en die alleen hee op het volk mar invloed”.

De volgende morgen was de oude pastoor vóór de vroege vroegmis al lang met de kruisweg klaar. In de kleine sacristie lag een stapel afleveringen van **Paillettes d'or**, waaruit hij zijn dagelijkse meditatie deed bij het H. Sacrament, om dan een uurtje catechismus te geven. Verder werd de dag weer gevuld met een lezing uit de Schriftuur, een tiental rozenhoedjes en in de avond draaide hij er weer een de nek om en dronk hij weer een glaasje wijn.

„Ik heb aandere heel den daag toch ook niks”.

Na mijn preek op Sinte Barbara, patrones van de parochie en patrones van een zalige dood, feliciteerde hij mij en zei, misschien uit medelijden, maar zeker om mij te bemoedigen: „Gratulor, gratulor. Proficiat man, proficiat, 't was mooi. Et macto animo, fili mi, macto animo, magna polles vi amplificandi. Moed houden, moed houden, je leert het nog wel, want je hebt er slag van om er van alles bij te halen.”

Na de Missen en na het lof zag ik hoe de mannen de kerk uitgingen en op het pleintje samschoolden in onderling gesprek, ruim baan latend voor vrouwen en meisjes, die eerst 'n paar minuten later kwamen en in onderling gekwebbel rechtstreeks huiswaarts keerden. Die volledige scheiding tussen mannen en vrouwen viel aanstonds op. En toen ik daarvan met een enkel woord gewaagde, sprak hij: *Honestas publica, fili mi, honestas publica*. Dat is de openbare eerbaarheid, die ons volk hier gelukkig nog zo levendig aanvoelt.

Drie of vier dagen kon ik de pastoor waarnemen in zijn dagelijkse ongedwongen handel en wandel en ik deed dat terdege. Elke dag hetzelfde: meditatie en kruisweg, Mis en Schiftuur en daarbij een tiental rozenhoedjes. „De kraant is immers toch allemaal niks”.

Over die rozenhoedjes onderhield hij me eens, toen ik in zijn kamer kwam, waar hij met „de paternoster” in de hand weer op en neer liep. „Paterke”, zei hij en stak de rozenkrans opvallend en ostentatief voor zich uit en omhoog, „Paterke, soms denk ik wel bij mijn eigen: zou ik er mar nie uitscheien mee al da bidden? Want mee mijn rozenukes en mee mijn verstrooidheid bid ik mijn eigen zo diep het vagevuur in”. Maar onmiddellijk liet hij er op volgen: „We zijn allebei theologant en ook **theologi omni exceptione majores**. We zijn goei theologanten, want geen een exceptie of verdenking staat er tegen ons. En gij zult me toch wel toegeven, da die verstrooidheidjes geen zonde kunnen zijn, zeker nie in een nie verplicht gebed. Van verstrooidheid en van fouten van zwakheid, van overhaasting, van onbedachtzaamheid, van zenuwen en zo al meer, daor zeg ik en daor hou ik mar van mee den Heiligen Kerkleraar Franciscus van Sales (dus ik heb goei gezelschap): **O ces chères petites imperfections**.... O die klein, lieve, snoeperige foutjes. Ik zou ze nie willen missen, want ze vernederen mij en houden me klein en ze verheerlijken dus God. Darum ook iedere keer: **o felix culpa**, gelukkige zonde. Nee, verstrooidheid bij een rozenuke kan nie erg zijn en zeker geen zonde. Ge begint mee een goeie en heilige be-doeling en die duurt van zelf (virtualiter) voort”.

Na afloop van de werkzaamheden zou de kerkmeester mij met zijn gerijtje halfweg huiswaarts brengen. Dat was een oud en dus eerbiedwaardig gebruik. Vriendelijk nam de oude herder afscheid van zijn piepjonge assistent. En toen ik was ingestapt drukte hij me nogmaals de hand, hield ze vast en voegde me toe met een ernstig gezicht: „**Hoc habeo**

adversum te quod gallos meos non omnes comedisti. Deze grief heb ik tegen jou, da ge men haonen nie allemaal het opgegeten”.

Dat waren de laatste woorden, die ik van hem hoorde. Dat was de laatste keer, dat ik hem zag. Nu na 42 jaar kan ik nog met plezier aan hem denken en ik vereer hem nog graag als een van onze „schoon, ouwe, Brabantse pastoors”.

ANTONIUS PESSERS TE KATWIJK († 1912)

HET was eind December 1907, toen ik weer op assistentie moest. Nu al voor de 3e maal en bij pastoor Pessers in Katwijk a.d. Maas.

De pastoor was Tilburger van geboorte en 55 jaar oud. Een belezen man met scherp verstand en vol Brabantse humor. Een gentleman, maar een Tilburgse gentleman. Ik informeerde, of hij familie was van onze pater Dionysius Pessers.

„Da ben ik ja, hij is een volle neef van me, mar ik ben toch nie van de rijke tak.”

Wie de pastoor leerde kennen moest er zich over verwonderen, dat deze zwakke, ziekelijke man zo blij en opgemonderd bleef. De Cuykse huisarts, van wie hij een der beste klanten was, stond daar werkelijk van te kijken. Hij had een zwakke borst, een zwakke maag en zeer slecht gebit. Hij leed voortdu-

rend veel pijn en ongemak om andere verborgen kwalen en mocht van de dokter hoogstens bij zeldzame gelegenheden één enkel glaasje oude wijn gebruiken. Hij rookte graag, maar kreeg daarvan de hik. Als hij rookte, brak hij zijn sigaar vlot en handig midden door, trok dan een beetje en meende op die manier het hikken te kunnen voorkomen of te verminderen. „Ik kan nie veel, zei hij dikwijls, maar ik kan ten minste proberen met geduld te lijn en dan doe ik toch iets. Lijn is ook actie en om te lijn is Onze Lieve Heer ten slotte toch op de wereld gekomen.”

„Is lijn actie?“, vroeg ik hem.

„Natuurlijk, zegt hij, elke virtus (deugd) is een kracht en inspanning en in de brevier staat: **Victorum genus optimum**. De martelaars zijn de actiefste strijders en de roemrijkste overwinnaars.”

Hij kreeg van de huisarts telkens en telkens kamerarrest en vaak ook bedrust. Dan nam hij de beproëving gelaten aan en stuurde een boodschap naar Velp om een assistent. Meer dan eens was ik dan de gelukkige. Mocht hij weer zijn bed en kamer verlaten dan sukkelde hij door de tuin naar kerk en Lourdesgrot op een 300 meter afstand van de pastorie om de goede God en O.L. Vrouw te gaan bedanken en had daarmee „zijn kerkgang gedaan.” Dan greep hij weer naar zijn oude brevier of naar zijn nieuwe boeken, die nagenoeg zijn enigst gezelschap waren.

Alles op de pastorie was eenvoudig en netjes en ik prees hem eens gelukkig om zijn voorbeeldige huishoudster Marie en om zijn kostelijke koster, organist, tuin- en huisknecht Jan.

„Wa gij, jongbroekske, waar praatte over mee? Ouwe en wijze pastoors dachten daar anders over en die hadden enen bekenden spreuk:

Meid en knecht
Vrijt of vecht,
Knecht en meid
Vecht of vrijt.

„Maar, volgde er onmiddellijk op, ik kan toch nie dankbaar genoeg zijn, da 'k het mee mijn personeel werkelijk zo buitengewoon getroffen heb en ik dank O.L. Heer er veur elken dag.”

In het voorjaar 1908 moesten de kinderen tegen Passiezondag voor de Eerste Communie worden voorbereid en de pastoor moest weer zijn kamer houden. Ik zou hem gaan helpen en bleef tot na Pasen. Opgewekt stapte ik naar Katwijk heen, want een assistentie bij pastoor Pessers gold als een buitenkansje en een verblijf op zijn pastorie werkte op de assistent als een jaarlijkse retraite.

Op een middag in de Goede Week kwam een zelatrice het broederschapsgeld van O.L. Vrouw van Lourdes afdragen en telde ongeveer 20 of 25 gulden op tafel. De herder ontving haar vriendelijk en hartelijk en Marie bracht haar een kop thee en een koekje. Het laatste bleef onaangeroerd, want net was vasten en Goede Week. Overvoldaan ging het kind naar huis, overvoldaan niet om de thee, maar de vriendelijke dankbaarheid van de pastoor, die theologant kon zijn met de theologanten en boer kon wezen met een eenvoudige boerinnetje.

Toen het meisje vertrokken was, waagde ik het te vragen, hoeveel leden zijn broederschap telde en wat de jaarlijkse contributie was. De juiste getallen ben ik kwijt, maar het liep, meen ik, over de 2000 en de bijdrage was een kwartje.

„Nou, zei ik, dat is elk jaar een mooi douceurtje voor uw kerk.”

Maar hij direkt er bovenop: „Da valt geweldig tegen. Ik heb zoveul èrm mensen en goeie kennissen gratis opgenomen en die betalen niks.”

„Dan kun je mij ook wel gratis opnemen, pastoor, want ik ben ook maar arm.”

„O ja, zegt hij, da zou ik wel kunnen en ook mee plezier willen doen. Maar... (en hij springt op en haalt de statuten). Hier in artikel 1 staat: **Als lid kunnen alleen maar aangenomen worden personen van christelijke levenswandel en onbesproken ge-**

drag." Daar lig je nou, man, want als directeur moet ik zelf toch zeker de eerste zijn om deez statuten te onderhouën. Mar anders graag, hoor, van harte graag en ik kijk nie op da kwartje."

Tijdens zijn ziekte had de herder in de Schrifuur (3 Kon. 13,24) gelezen, dat een profeet ergens ietsjes te lang over een zending had gedaan en ergens iets had gegeten en gedronken, ofschoon hem dat verboden was. En God had hem onmiddellijk gestraft door een leeuw op hem af te zenden, die hem verscheurde.

„'t Is mar gelukkig of ongelukkig — net zo ge da noemen wilt — dat er in Brabant geen leuwen meer zijn. Aanders zouën er ook gauw geen assistentiepaoters meer zijn. Toch moste oewen gardiaan mar eens aonraaien, dat ie ergens 'n leuwken koopt, dat ie op het plëin vur het klooster los laat lopen. Misschien kan ie het wel een cadeau krijgen van den Paus. Die hee 't er pas twee gekregen van Menelik uit Abessinië"

De drukste bezigheden van Pasen waren voorbij en de pastoor zou het weer alleen proberen.

„Je hebt 18 Missen voor mij gelezen, komt da uit?"

Dat klopte en de pastoor telde $18 \times 1\frac{1}{2}$ gulden, dat is 27 gld. voor me neer.

„Je hebt ook 4 preekskes voor me gehouen en hoe moet da? Als woord van God waren die onbetaalbaar en **kan** ik ze nie betaolen. Als woord van een mens waren ze niks en **hoef** ik ze dus niet te betaolen. We zijn dus zo afgerèkend." En hij liet mij gaan. Ik was echter nauwelijks thuis of daar kwam al een postwissel, waarmee mijn mensenwoord flink en voorbeeldig werd gehonoreerd. Liefst nog wel met 20 gulden.

Met Hemelvaart en Pinksteren kon de zwakke man de werkzaamheden weer niet alleen aan en hij vroeg daarvoor een assistent. Beide keren was ik de uitverkorene. Mijn overste, pater Accursius moet ook wel van mening zijn geweest, dat mijn preekjes niks waren en dat behalve Katwijk alles te groot was voor mijn talenten. Ik had nog steeds geen groot

assistentiebrevet.

Op de eerste van die feestdagen ontving de pastoor mij gewoon en dus vriendelijk en gastvrij. Maar toen hij mij met Pinksteren alweer zag verschijnen, zette hij een ander en onthutst gezicht en zei: „Wa denken ze bij jullie wel? Wij willen hier ook wel eens een fatsoenlijke predikant, daar staon de Maas-kanters erg op. Mar mee jou zijn we helemaal nie blij”.

„Dan ga 'k maar naar huis pastoor”.

„Dè doe mar grust. Doch ge kunt wel efkes blijven rusten en as ge wilt, kunde mee blijven eten, mar dan subiet terug naar Velp en zurgen, dat er om 5 uur of half 6 een andere pater is”.

Ik bleef eten en de pastoor gooide het gesprek al gauw over een andere boeg. Ik moest vóór het biechthoren even naar een zieke gaan en die man morgen tussen de beide Missen Ons Heer gaan brengen en zo bleef ik met de beide Pinksterdagen alweer in Katwijk. met eerbied opziend tegen deze zwakke pastoor, in wie de Heilige Geest zo zichtbaar sterk werkte.

De Maria-feestdagen van 15 Augustus en 8 September waren in Katwijk met zijn bekende Lourdesgrot ook altijd nog al druk. Daarom vroeg hij maar weer een assistent en schreef hij naar Velp:

Zeer Eerw. P. Gardiaan.

Met mijn gezondheid is het steeds nog maar zo zo. U moest me met Hoge en Lage Vrouw weer een pater sturen, die daags tevoren in de voormiddag al hier is. Als Gij wilt, kunt Gij me gerust pater Ignotus weer sturen, want.... **die rookt niet en die drinkt niet.** Maar als Ge een pater hebt, die ook niet eet, dan heb ik die toch liever. U ziet dus maar.

Hoogachtend, ANT. PESSERS, past.

Ik kreeg opdracht om op 14 Augustus vóór de middag naar Katwijk te gaan, want in heel ons klooster was niet één pater te vinden, die voordeliger was dan ik. En pater Accursius wilde, zo veronderstel ik, de goede pastoor en ook mij zoveel mogelijk in alles ter wille zijn.

PETRUS GOOSSENS TE HEUMEN († 1915)

DE parochie Heumen had in het begin van deze eeuw een wonderschone pastoor. Al zetelde hij in Gelderland, hij was toch een rasechte Brabander, geboren te Middelbeers in 1835. Hij telde dus al heel wat jaren, toen ik in 1907 mijn priesterloopbaan met zwakke en onwenninge benen betrad. Dat ik met preken al iets had bijgeleerd, durf ik niet beweren, maar de altijd wikkende en alles wegende gardiaan Accursius heeft stellig ook mij gekwikt en me zwaar genoeg gevonden om enkele assistenties waar te nemen in Heumen. En dat was in elk geval al iets meer dan Sint Hubert of Katwijk.

Pastoor Goossens was een gefortuneerd man. Hij had in Heumen een nieuwe kerk gebouwd en met zijn geld veel goed gedaan. In 1908 liep hij een flinke verkoudheid op. Hij verwaarloosde zich zelf en kreeg daardoor een zware bronchitis en ik moest nem gaan assisteren. De ongesteldheid bleek nog al hardnekkig en het duurde 5 weken voor hij zelf zijn werk opnam.

Laat ik het ronduit zeggen, ik had het uitstekend bij die ouwe man met zijn voortreffelijke dienstboden Miebeth en Mieke. Ik kwam niets tekort, letterlijk niets. Maar om volledig te zijn moet ik medelen, dat ik het roken had aangeleerd en dat de pastoor zeer slechte sigaren rookte en te roken gaf. Dat was in de buurt onder de geestelijken algemeen bekend. En gelukkig maar. Want nu bracht pastoor van Beek uit Malden, die „den zieken Heumen” trouw kwam bezoeken, telkens een handvol behoorlijke sigaren voor mij mee, omdat hij niet wilde, dat ik me daar op de pastorie zou doodroken. Zo kwam ik zelfs geen sigaren te kort. Ik ging nog al eens een trouwe keer mijn vriend Pessers, de pastoor van Katwijk bezoeken en ook deze stopte me sigaren toe. Hij zei dan: „Kom mar sigaren halen zoveel as ge wilt, want ge zijt nou de H. Franciscus in zijn boetvaardigheid toch afgevallen”.

Pastoor Goossens stelde me voor, dat ik bij „den Heumensen meulen” aan de Mookse weg een ziek, oud vrouwtje zou gaan bezoeken. „Da menske kan doodgaon as het wil. En het wil zo gère doodgaon en het hee nooit iets aandere te praoten dan det het gère dood wil gaon”.

Ik er op af. Aanstonds kreeg ik te horen: „Och, paoter, dè Onze Lieve Heer toch mer kwaam, det Ie toch mer kwaam. Het lèven is niks, wa heb ik nou hier nog?”

Maar het oudje scheen toch niet te kunnen sterven op eigen verlangen en bleef maar voortsukkelen in de dompige bedstee. Juist op de dag dat mijn assistentie ten einde liep, verergerde de toestand zichtbaar en sprak de dokter van opnieuw bedienen.

„Doede gij dè nog, paoter, of zal ik het doen? As gij er nie erg opstaat, dan doe 'k het zelf. Ik heb ze zolang bezocht, ik wil het nou nog wel eens doen”. De pastoor ging er heen met Ons Heer en de Heilige Olie. Hij bemoedigt de zieke, dat haar verlangen nu wel gauw zal worden vervuld en zij naar de hemel zal mogen gaan. Grote, dikke tranen en luid geweent.

„Wa's 't nou? En ge wilt toch zo gère doodgaon?”

Een onbedaarlijke huilbui en onverstaanbaar gepraat. „Wa zegde? Ik verstai oe nie goed”.

„Och pastoor, we han... nou krèk... een vorse koei... Nou zou ik nog zo gère... een beetje lève... en nou mot ik doood”. Opnieuw onbedaarlijk gesnik. Waaraan een mens al hechten kan, zei de pastoor later herhaaldelijk. „Een vorse koei. Hoe oud we ok worren, we zijn toch nie hendig aan alles ontlecht”.

De pastoor had de ouwe trekschuit nog gekend, er grote reizen mee gemaakt en wist er kostelijk van te vertellen. Wat was dat allemaal honderdmaal mooier dan tegenwoordig in die „aokelig snelle treinen. Nee dan net as Beets. Geef mij de trekschuit mar”.

In de eerste jaren van zijn pastoraatsleven, zo vertelde hij, had er eens een echte sneeuwstorm gewoed. Over heel het land lag de sneeuw meer dan een meter dik, op sommige plaatsen 2 of 3 meter. Bij zijn kacheltje had hij van de sneeuwbuien niet te lijden gehad, maar daar opeens wordt er in de late avond nog gebeld.

„As da mar geen bediening is?” Mieke doet open en vanuit zijn kamer hoort de pastoor in de vestibul twee forse mannenstemmen. „Wat 'n weer, wat 'n weer!” en ze schudden en stampen de sneeuw van kleren en schoenen. De pastoor is zeker toch thuis? Wij zijn ingesneeuwd, motten naar Den Bosch en kunnen nie verder. De omnibus, die ons naar de trein mos brengen, ree om te beginnen al nie en bij de Katwijkse brug kon de trein nie meer verder”.

De twee heren waren twee kapelaans, die wensten te overnachten en die werden binnen gelaten.

„Jongens, jongens, wa doedde toch ok in de kou? Mar welkom, hoor, komt er in en kruipt bij de kachel. Hier zulde nie ondersneuwen en bevrozen evenmin. Mar wa zulde gullie dan ook wel honger hebben?”

„Geweldig pastoor. We hebben na half 12 geen nat of dreug meer gehad”.

„Dan motten ze in de keuken mar eens gauw iet klaor gaon maoken. Ene goeie botram mee gebraoie ham en een ei, hedde daor zin in?”

„Graag pastoor, maar 't is allemaal goed, as we maar iets hebben.”

„Ja mar wèrm èten was misschien toch wel zo goed. Ik ha vanmiddag zuurkool mee spek en die kookt Miebeth altijd veur twee daog tegelijk”.

„Uitstekend pastoor”, zei een der kapelaans en de ander dacht: „ik wou, dat ie maar opschoot”.

„Jawel, mar tegen naor bed gaon, dan ligt spek zwaor. En balkenbrij is misschien nog zwaorder. Zoude de man een stuk of drie of vier spekstruifkes aondurven?”

„Laat maar aanrukken, pastoor, we staan vur niks”.

„Mar zegt nou zelf wa ge gère hèt. Misschien èrrappel mee appelmoes en hazenpeper?”

„Man lieve, ja da's nog veel fijner, maar alles is goed”.

Al die tijd stond de pastoor met de hand aan de klink van de deur, klaar om naar de keuken te gaan. „Dieën haos zal oe ok 'n nachtmerrie bezurgen. Allemaol veul te zwaor”. De pastoor stelt nog een en andere spijsze voor en zegt dan: we mossen het mar houen mee èrrappel, snep en appelmoes”.

„Maar pastoor, hebt gij det allemaal in huis?”

„Welnee, van al die dingen hè 'k niks in huis dan alleen ene botram, mar nou weet ik ten minste wa gullie gère het”. De kapelaans kregen brood, ham, kaas en een ei, waren spoedig ontdooid en bekomen en deden zich verder tot laat in de avond tegoed aan de kostelijke verhalen van de oude herder.

In het voorjaar van 1910 was pastoor Goossens 50 jaar priester en hij wilde de dag van zijn wijding dankbaar in stilte gedenken voor God, maar ook met een feest voor de geestelijken in de buurt. Hij sprak af met zijn dienstboden, dat het een eenvoudig maar

goed diner moest worden. „Da kan wel lijn, ze zijn-
der hier nie te dikwijls aon geweest”.

Bij een bijzonder feest is 't mode, dat huis en hof
een beetje worden bijgewerkt en opgepoetst. Maar
bij dit feest hadden de vichtige kerk en sacristie
vooral een extra beurt nodig. Klaas Klaassen uit
Overasselt werd met de zaak belast. Netjes en goed-
koop zou hij alles wat bijwerken en opschilderen en
hij begon met de kerk, 'n paar maanden vóór de
grote feestdag. Daar werd hard gewerkt en Mieke
bracht de schilders elke morgen een half elfke en
elke middag verscheen ze weer met een potje thee.
Vooral de schildersbaas zag telkens met vreugde uit
naar de komst van Mieke, en elke dag zag hij haar
al liever en liever en praatte hij langer met haar.
Zoals dat gaat met vriendschap tussen man en
vrouw (filosofeerde de pastoor, maar eerst weken
later) „zij groeit altijd en haast natuurnoodzakelijk uit
in het sexuële. En da's eigenlijk mar goed ook en
hoeft volstrekt nie altijd verkeerd te zijn”.

De lezer heeft het al voelen aankomen, de vriend-
schap tussen Mieke en Klaas werd meer dan vriend-
schap en werd elke dag opnieuw besproeid en ver-
kwikt met geurige koffie en heerlijke thee. Voor
Mieke stond het vast, dat ze geen pastoorsmeid zou
blijven, doch zich met hart en ziel aan de schilder
zou gaan geven. Verstandig als zij was sprak zij over
die plannen al heel gauw met Miebeth. Deze keek
daarover niet zo bijzonder verbaasd en wilde de
trouwplannen volstrekt niet afkeuren.

Maar Miebeth was ook verstandig en zei: „Dan
motte da aanstonds aan mijnh. pastoor gaon zegge en
nie zo blieve lope”.

Verstandige mensen handelen verstandig en Mieke
raapt al haar moed bij elkaar en gaat naar de pas-
toor. Miebeth moest mee.

„Mijnheer pastoor” zegt ze en draalt een beetje.
„Mijnheer pastoor, Klaas hee me gezegd, dat ie 'n
goei vrouw zuukt en hij hee me gevraagd, of ik heel
mien lèven pastoorsmeid zuuk te blieven”.

„Zo....? En wa hedde geantwoord?....”

„Dè 'k ook wel zin heb in een eigen gezin”.

„Wel Mieke, dè hedde gij goed gezee en daarmee hedde gij niks misdaon. Ge het groot gelijk. Om mij motte da nie laote. Ik ben mar meer ene mens van énen daag en ge doet een goei partij ook”.

„Mar mijnheer pastoor”, valt Miebeth in, „dan blief ik toch ok nie. Ik ben vort veul te oud, zeker om nog mee 'n nuuw mèske te begiene”.

„Da kan ik me indenken, Miebeth, gij het ok gróót gelijk. Ge het allebei gelijk, mar dan blijf ik zelf ook nie. Ik ben zeker te oud om nog mee twee nuuw meskes te begienen. As gullie gaot, dan gao ik ook en dan gaon we alle drie. Ik vraag vandaog m'n ontslaag nog aon. Maar we vieren saomen mee onzen drieën nog mijn gouwe feest. Eerder gaon we rie”

In volmaakte harmonie „was alles in drie minuten veur elkaor en uit elkaor”, lachte de pastoor, en nog dezelfde dag ging de aanvraag om ontslag naar het bisdom. En hij kreeg ontslag reeds 2 dagen later en eervol ontslag onder dankbetuiging voor zijn trouwe dienst. Nog harder dan tevoren werd in de kerk en op de pastorie gewerkt aan de voorbereiding van het gouden priesterfeest, dat binnen een paar weken zou gevierd worden. De pastoor zei me: „Van bruiloft komt bruiloft. Da's wel bekend. Mar wie ha nou kunnen denken, dat er van mijn priesterfeest ook nog bruiloft zou komen? Amour op de pastorie”.

De pastoor had verzocht, dat men over zijn heengaan nog niet zou spreken. Maar hoe het kwam mag Joost weten, een klein los geruchtje er over liep toch door het dorp en kwam uit Den Bosch.

Zondags vóór de dag van zijn vertrek verscheen de herder op de preekstoel. Het zou voor de laatste keer zijn.

„Beste mensen, misschien hebt gij er al iets van gehoord en misschien ook niet, maar uw pastoor gaat bedanken. Hij is oud en geeft zijn werk over aan een jongere en een betere kracht en gaat Heumen verlaten. Wat ik u te zeggen heb is een vermaning, dat

gij dezelfde goeie mensen moet blijven, die ge altijd waart.... En wat ik heel zeker en vooral moet uitspreken is een woord van dank, van dank aan allen, aan ouden en jongen.... Boven alles echter moet ik jullie vergiffenis vragen en dat doe ik dan ook. Ik was maar een mens en had mijn gebreken. **Quia peccavi nimis verbo et opere, mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa.** Ik heb nog al eens veel misdaan door woorden en werken, door eigen schuld en heel grote schuld...."

Dan ging hij verder: „Daar zijn hier in de parochie nog 'n paar mensen, die iets geld van me hebben geleend. Veel was da niet. Nou heb ik nog jurisdictie en ik kan nog absolutie en vrijspraak geven. Dus een † kruisje daar over. Ik scheld alles kwijt, de som en de intrest. Nou kan ik alleen nog voor jullie bidden en dat zal ik doen zolang ik bidden kan. Bidt ook voor mij, gebed heb ik hard nodig”.

Later hoorde ik van verschillende kanten vertellen, dat de pastoor aan een en ander werkelijk vrij hoge bedragen van boven de duizend gulden had geleend.

Meer dan 30 jaren lang had de herder bij zijn ontelbare bezoeken aan de kerk de weg gemaakt door de keuken. Dan enkele stappen door de tuin langs de kippenkooi en zo naar de sacristie. Toen hij nog maar heel kort in Heumen was, had hij zelf eens „een paar spijkers in de hennenkooi geslaan” en die zaten er nog. Hij had zijn laatste bezoek ten afscheid aan Jezus in de kerk gebracht en terugkerend naar de pastorie was hij bij de kippenkooi blijven staan. Hij zag de spijkers, keek ze aan, staarde ze aan en sprak ze aan. „Jullie hebt oew dingen goed gedaon, heel goed gedaon. Elken daag heb ik jullie gezien en heel dikwijls heb ik oe bekeken en nou.... **non ci vidremo piu**, nou zullen we bekaren nooit meer zien. Houdt oe mar goed”.

Toen hij in de huiskamer kwam, zei hij mij: „Nou dacht ik, da 'k aan niemand en aan niks was gehecht en nou ben ik verdreid nog gehecht aan een paar

spijkers. 'n Mens is toch nie hendig aan alles onthecht. Jullieën Heilige Vader Franciscus hechte aan de Alvernaberg, da vrouwke aan een vorse koei en ik aan 'n paor spijkers. En nou preek ik 50 jaor lang onthechting”.

In de namiddag op de gedenkwaardige dag van het afscheid aan de spijkers zou de inventaris van de pastorie voor een goed deel worden verkocht en zou de pastoor vertrekken. Voor de pastorie kwamen de kooplustigen samen en begon de koopdag.

„Wie biedt er geld voor?” werd er geroepen, duidelijk hoorbaar in de kamer, waar de pastoor zat te wachten. „Eén gulden...” „Wie meer dan één gulden?...” „Twee gulden...” „Drie gulden...” „Wie meer dan drie gulden?...” Niemand meer dan drie gulden?.... Eenmaal, andermaal, niemand meer dan drie gulden?.... Derde maal....”

„Wa gee 't er nou weg?” vroeg de pastoor.

„Je ouwe leuningstoel”.

„Laat 'm gaon, ik heb er toch nog ene. 't Is mij geld genug, ik zal mijn eind wel haolen. Mar jongen, 't was zonne hendige”.

Tal van andere huishoudelijke artikelen kwamen aan de beurt, het een na het ander. „Wie biedt er geld voor?” Onder die bedrijven kwam ook de verwachte koetsier en de anders zo rustige pastoor was nu een beetje gejaagd en liep aanstonds naar buiten. Gemoedelijk ging het voort: „Wie biedt er geld voor?” „Vier gulden...” — „Dag pastoor”. „Vief gulden”. — „Bedankt pastoor”. — „Wie meer dan vief gulden?” — „Houd oe goed, pastoor”. — „Zes gulden”. — „Gods beste zegen, pastoor”. — „Wie meer dan zes gulden?” — De koetsier klapt het portier dicht. „Zeufen gulden”. — „Bedankt pastoor”.

Maar de pastoor was al vertrokken. Ik staarde hem na, de meesten hadden daarvoor geen tijd. „Acht gulden”.

Ik heb **van** de goede man later nooit iets meer gehoord of gezien; **over** hem gehoord des te meer. In Middelbeers is hij gestorven en daar ligt deze won-

derschone, oude pastoor begraven naast de wonder-
schone, oude kerk. Meermalen heb ik op zijn graf
geknield en gebeden. Ik kan er zelf ook niets aan
doen, maar zo is het bij mij en niet anders: Ik heb
in de voorspraak van die schoon Brabantse pastoors
evenveel vertrouwen als in die van de grote Won-
derdoeners. En dat heeft dit voor, hun hoef ik niet
eens te zeggen, wat een arme sukkelaar ik ben. Zij
weten het nog goed uit eigen ondervinding.

MARTINUS VERHOEVEN TE MORTEL

(† 1927)

MMARTINUS Verhoeven, geboren te Udenhout in 1852, pastoor van De Mortel (Gemert) reken ik ook tot de schoon pastoors. Gij ziet, mijn helden en favorieten zaten allemaal op kleine plaatsjes. Dat moest natuurlijk wel, want alleen naar kleine plaatsjes werd ik gestuurd en stadsarbeid werd me niet toevertrouwd. Slechts één van de parochies, waar ik nogal eens kwam, had een kapelaan. Dat was Ravenstein en daar waren er wel twee. Gij merkt ook aanstonds, dat mijn oversten mij zorgzaam hielden in de omstreken van Velp en tot die omstreken moet ik noodgedwongen mijn „memoires” beperken, gelijk ik dat ook doe tot het eerste triennium van mijn assistentielevens 1907—1910. Want toen werd ik verplaatst en ging ik buiten Brabant wonen. Naar De Mortel, dat was wel de grootste apostolische reis, die ik had te maken en die maakte ik nog al dikwijls, want de

pastoor daar was mijn heerneef en De Mortel — zo dachten pater Accursius en zijn opvolger — was ook nog al niet zo bijzonder groot.

Pastoor Verhoeven heeft van 1898 tot 1904 in Overloon gestaan. De finantiële toestand van de parochie was er in die tijd niet rooskleurig en had behoefte aan sanering. En hij is in die jaren gesaneerd. Ik weet het uit de beste bron, dat de pastoor met zijn eigen geld grond heeft aangekocht en die heeft laten bewerken en bebossen en daarmee een bronnetje heeft aangeboord, waaruit het kerkbestuur van tijd tot tijd kon putten.

Op 27 December 1903 stierf de pastoor van De Mortel, Jacques Vermeer. Hij was ook een Udenhoutse van geboorte, maar daar heette hij Kobus Vermeer. Hij was plotseling doodgebleven op een felicitatie bij de burgemeester van Gemert. Zijn dood gaf een hele consternatie in de parochie en de slag was te zwaarder, omdat pastoor Vermeer bezig was met de bouw van een nieuwe kerk. De fundamenten er van waren juist gemetseld. De bisschop van Den Bosch, Mgr. Wilh. van de Ven zat met 't geval ook lelijk in de maag. Wie zou de kerk af gaan bouwen? Monseigneur schreef een briefje aan de pastoor van Overloon en verzocht hem eens op het bisdom te komen.

De schrik sloeg me in de benen, vertelde de pastoor later, want hij was nog nooit bij de bisschop ontboden. Maar hij was zich gelukkig niet bewust, dat hij heel erg had misdaan.

De bisschop ontving de pastoor buitengewoon hartelijk en zette helemaal niet het gezicht van iemand, die een standje gaat uitdelen.

„Tinus”, zei hij, „wa is me da daar een panne in De Mortel!”

„Ja. Monseigneur, dat is nog al erg. Zo ineens dood, op een visite en buiten de pastorij”.

„Ja”, zei de bisschop, „**estote parati**, weest bereid. Kobus zal 's mèrgens in zijne preek ook wel nie gedacht hebben, dat ie er 's aovonds nie meer zou zijn.

Mar vur den afbouw van de kerk is 't ook heel erg. Ik weet nie, wie ik er vur benoemen moet”.

„Ik zou er ook zo direkt niemand vur kunnen noemen of vinden”. zei de pastoor.

„Noemen of vinden, zegt ge, mar da 's een groot verschil. Noemen kan ik er wel enen, da 's gemakkelijck genoeg, mar ik weet nie, of ik hem er ook vur vinden kan”.

Dan mar proberen, Monseigneur. Proberen is 't naste. Zoekt en gij zult vinden”.

„Nou dan probeer ik het subiet en dan noem ik jou”.

„Dan zoeke nogal nie wijd, Monseigneur en dan zoeke ook nie hoog”.

„Mar toch hoog genug en ik heb er ook zat over nagedocht en vur gebid. Wa denkte, zou 'k nou vinden?”

„Nou, Monseigneur, as gij denkt, da ik da kan, dan wil ik 't genug eens proberen, mar ik ben er toch wel een beetje bang van”.

„Bang....? ik niks en dan za 'k mar denken da 'k ben geslaogd. Ik benoem oe bij dezen as pastoor van De Mortel en geef oe eervol ontslag vur Overloon. En dan motte van middag bij mij blijve éte, want ik kan nie zegge, hoe blij da ge me hebt gemaekt”.

„Tinus” bouwde de kerk af volgens de goedgekeurde plannen, hij kledde ze later inwendig mooi aan volgens eigen plannen onder voorlichting van de architect.

Pastoor Verhoeven was enig kind. Zijn moeder is vroeg gestorven en hij heeft ze nooit gekend. Zijn vader, de wethouder van Udenhout, is zeer oud geworden en heeft een halve eeuw als weduwnaar geleefd. De laatste tien jaren was hij stijf van rheumatiek en zeer hulpbehoevend. Maar hij had een puike huishoudster en verzorgster in Mie van de Voort. Op de avond van vaders begrafenis zei de pastoor tegen Mie: „Mie, Vader hee oe niks nagelaote, maar wel heeft ie honderd keer tegen me gezee: „Tinus, zurgt

toch, da ge Mieë goed bedenkt. Ik ha gedocht um oe.... zoveel gulden te geven. Hier.... ik weet ook nie of 't genog is. Nou zullen ze van alle kaanten wel vraogen: wa hedde van de pastoor gehad? Dan heb ik nie gère da ge de som nuunt. Wel kunde gerust aon iederendeen zeggen, of 't oe mee- of tegen is gevallen. Da is oew rècht en dan hoefde me nie te spaoren, mar de som moste aon niemand zegge”.

Mie is van alle kanten met de vraag bestormd en antwoordde aon „iederendeen”: „'t Is me zat meegevallen, buiten alle verwochting meegevallen, maar de juiste som kreeg niemand eruit. Voor zijn eigen dienstboden Sien en Piet van Dijk liet de pastoor bij zijn dood zoveel achter, dat de beide gezusters daarvan 20 jaar lang in Tilburg mooi en onbekommerd hebben geleefd, zelfs in de dure oorlogsjaren. De pastoor was de socialistische minister Drees een kwart eeuw voor met een ruime voorziening voor de oude dag.

De pastoor had in zijn kleine parochie niet heel veel werk, maar hij beoefende op voorbeeldige wijze het apostolaat van het gebed. Elke morgen, zomer en winter, was hij om half zes, uiterlijk kwart vóór 6 in de kerk, het kon zo koud zijn als 't wilde. „Aander mensen, zei hij, motten toch ook vruug in de kaaw”. Daar bad hij zijn morgengebed, deed er dagelijks de kruisweg en hield er geruime tijd meditatie. Na de Mis gaf hij een klein uurtje godsdienstonderricht, waarvoor de kinderen, als het koud was, in zijn huiskamer kwamen bij de kachel. „Vur mij was die kaaw nie zo erg. Wij zijn er op gekleed en gevuud, mar vur kender is 't in de kerk veuls te koud. Dan haolt het niks uit ook nie. En dan na de katechismus ben ik klaor vur heel den daag. Alleen nog mijn brevier....” Toch haalde hij de meditaties van Petit en Chaignon nog al eens voor de dag en met teksten daaruit schermde hij voortdurend.

Zolang de pastoor nog te bouwen had aon zijn kerk had hij van zelf wat bezigheden, praat en afleiding.

„Mar toen de kerk klaor was, ha 'k niks meer te doen". Verenigingen en vergaderingen had hij niet, want boeren en arbeiders waren aangesloten bij de organisaties van Gemert.

Geleidelijk aan begor de nieuwe kerk van binnen er al mooi uit te zien, maar gebrandschilderde ramen in het priesterkoor ontbraken nog. De herder meende, dat de parochianen daartoe konden en dienden bij te dragen. Met nieuwjaar hield hij hun dat voor als een eretaak van allen. Hij stelde voor. dat zelatricsen wekelijks of maandelijks een bijdrage zouden ophalen en voegde er bij: „wat jullie dan samen hebben gegeven op 't eind van 't jaar, dat geef ik ook".

Dat plan was aardig, maar niet oorspronkelijk. Hij had het overgenomen van pastoor Louis van den Bosch in Denekamp, die ook een Udenhoutse van geboorte was. De zelatricsen gingen ijverig rond, de mensen gaven gul en met plezier.

Volgend jaar 1 Januari geeft de pastoor een verslag van de opbrengst en zegt: „Beminde Gelovigen, ik prijs uw ijver. Ge hebt het me zuur gemaakt, maar ik geef er het mijne bij. We schieten al goed in de richting, maar we zijn er nog niet. Ik stel voor: nog een keer op dezelfde manier. Wat jullie geeft, dat geef ik ook weer".

De kerkgangers kijken elkaar eens aan en glimlachen. Na de dienst zeiden de boeren tegen elkaar: „We motten het 'm potdome deez jaar nog eens veel zoerder maoken en eens kijken wie da het langste volhoudt".

Het volgend jaar werd weer een haarfijn verslag uitgebracht: „Dierbare parochianen, ik leg mijn gave weer bij de uwen en dan zijn we over de benodigde som heen. Maar dat is nie erg. In onze nieuwe kerk hoort de oude preekstoel toch ook nie thuis. We moeten er enen hebben, die bij de kerk past. Ik stel dus voor: alle goei dingen in drieën. Jullie geeft nog 'n keer, maar (en hij verhief zijn stem): Mij wordt het te zuur, ik doe nie meer mee".

Hilariteit, knipoogjes en lachen in de kerk. Na de Mis uitbundig gelach en gepraat: „Da heet ie er daor efkes goed afgebracht”. Maar ramen en preekstoel kwamen er en zijn een sieraad voor de kerk en ze zijn een sieraad voor de offervaardige gevers.

Eens kwam ik in De Mortel op 16 Januari voor het patroonsfeest en het octaaf van Sint Antonius abt. De pastoor ontving me met de uitroep: „Groot nuus, ik heb hier werkstaking gehad”.

„Werkstaking?” vroeg ik.

„Ja, de misdienaars hebben gestaakt. Ik geef die jongens mee nieuwjaor altij iets. 't Schijnt, da 'k elk jaor aon ieder 'n riksdolder gaaf, da weet ik zelf nie meer. Mar dees jaor gaaf ik ze na de eerste Mis ielk ene gulden. Ik zaag wel, da ze vremd opkeken, mar ik ha nergens geen erg in. Mar vur de leste Mis kwamen ze nie en bleven bij het hek van de kerk staon drentelen. Aanders waren ze altij op tijd en ik liet ze roepen. Mar nee hoor, ze kwamen nie. Ze konden het vur ene gulden nie langer doen en net as overal, de patroon mos het loodje lijen en bijdokken. Daarmee was de staking opgeheven en zonder rancunemaotregels marcheert alles weer goed”.

Over arbeidsloon en staking gesproken: In 1915 of 1916 moest een van onze paters de pastoor gaan vervangen tijdens zijn retraite. De pater had op straat wel eens staan praten met voerlieden, die dag aan dag meterhout haalden diep in de Peel. Met halve vrachten werd het hout naar de harde weg gereden en daar afgeladen. Eindelijk werd de kar zo vol mogelijk geladen en naar de trein gebracht. Die arbeid duurde van 's morgens 4 of 5 uur tot half in de nacht.

„Dan verdienen jullie natuurlijk ongeveer een dubbel loon”, meende de pater.

„Nee, nee Paoter, geen spraok van. Bij onzen baos is enen daag enen daag en is een loon een loon. Soms motten we met pèerd en kar vrachten rijen naor Venraay en Venlo en maoken we daogen van 20 uren, mar geen cent meer loon”.

De pater vond dat onbillijk en onrechtvaardig en

zei: „Da kan er nie mee deur. Het is in strijd met elk begrip van rechtvaardig loon en in strijd ook met de waardigheid van de mens”.

Die taal werd door de voerlui uitgebuit en overal verder verteld. Het eerste wat de pastoor bij zijn thuiskomst te horen kreeg was: „Zo praotte dieë paoter”.

„Ik heur het al, zei de pastoor, we hebben genen bruinen mar enen rooien paoter gehad. Hij maakt hier mar socialisten en kan voort wegblijve, al is ie honderd keer mijnen heernèèf”. Doch onder vier ogen en onder geestelijken sprak hij heel anders. „Ik ben toch blij, dat het eens gezee is, want het kan er zo nie mee deur”.

In de straten van Gemert werd de pastoor eens aangesproken door een jonge man: „Pastoor, kende me nog? Ik ben die en die en heb in Zeelst nog katechismus van oe gehad”.

„Kijk, kijk en hoe maakte 't, jongen?”

„Goed, pastoor. Ik zij getrouwd en heb drie kiendjes. Mar nou is ergistren mijn pèèrd zo mar ineens doodgevallen in de kar”.

„Da 's erg en hedde al ene nuuwe?”

„Nee, ik weet er wel ene staon en enen goeie. Ze vraogen 'm 300 gulden. Ik zal 'm wel vur 'n tientje minder krijge, mar ik durf nie te bieën, want ik hè geen geld”.

„Die motte kope, man, ik schiet het geld wel veur. Koopt 'm mar gaauw en kom me eens vertellen wat ie hee gekost”.

Drie dagen later was de man op de pastorie. „'k Heb 'm gekocht, pastoor vur 285 gulden. Mèrgen wordt ie geleverd”.

„Dan bofte, man, want ik had 'm zo bij mijn eigen al aonvèèrd vur 300 gulden. Hier hedde 300 gulden en nou maag niemes daor iets van weten dan alleen oew vrouw”. En hij voegde er bij: „Oew pèèrd is oew halve kostwinning en oew kostwinning is oew half gezin. We laoten vur 300 gulden toch zeker een mooi gezin nie zinken”.

Tijdens mijn assistentie onder het octaaf van Sint Theunis kwam dokter Timmers uit Beek en Donk eens op de pastorie. „Pastoor, met die zieke daar en daar wil het maar nie. Ik kan de maag nie aan 't werken krijgen. We moesten het eens proberen met een fles goeie, ouwe wijn”.

„Dan begrijp ik al wel, da ik ze zal meugen leveren en da's goed, het zal gebeuren.” In de namiddag na het Lof en het vereren van de relikwie van St. Theunis zou hij zelf ze gaan bezorgen en hij zei tegen me:

„Loop efkes mee.” Hij daalde af in zijn kelder en bracht een zeer fijne, oude fles mee in de ene hand en in de andere een fles champagne. „As ouwe wijn goed is, zal champagne nie verkeerd zijn, mar nog veul béter en daor wordt vur minder dingen wel eens champagne geschonken.”

De twee flessen bleven om een of andere reden 'n half uurtje op de schoorsteenmantel staan bij de warme kachel. Toen stopte de pastoor ze beide onder zijn dikke winterjas en wij op stap, de weg op in de richting Bakel. Tien meter voor ons liep een oud mannetje op zijn klompkes hijgend voort.

Twee vrachtauto's van de dekenfabrikant de Wit in Helmond reden ons al aanstonds tegemoet en achter ons aan kwam een luxe wagen aangetoeterd. Wij op zij. Ik tot aan de berm van de weg, de pastoor half in de sloot en het oude mannetje helemaal in de sloot. Alles liep zonder ongelukken af en alle drie kwamen we weer op de weg en nu bij elkaar, bekomen van de schrik.

„Mijnheer pastoor”, zei de ouwe man, „da Morteltje, da Morteltje, da is toch wa veraanderd.”

„Ja”, zei pastoor. „'t is verdikke oppassen en uitkijken.”

„Wezenlijk waor, mijnheer pastoor, ge kent den Mortel mee zijn fietsen en zijn auto's en zijn witte bloeskes nie meer terug. Klein Amsterdam, compleet waor, klein Amsterdam.”

Met ons drieën sukkelden wij nu langzaam een

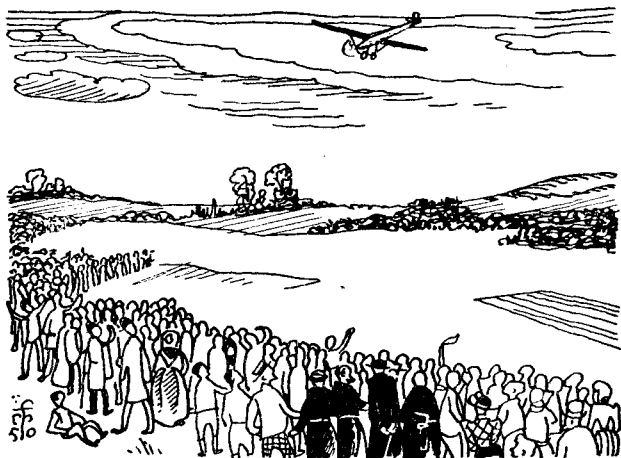
eindje verder tot onze weg links afsloeg, een zandweg op en de bossen in. Opeens horen we iets en de pastoor schrikt danig. Door de warmte was de champagne aan 't werken gegaan. De stop hield het goed, maar de fles was gebarsten en het kostbare vocht stroomde weg.

„Hier drink, drink, riep de pastoor, maar meteen dronk hij zelf al en verslikte zich deerlijk. Benauwd en hoestend slingert hij de fles weg tussen twee struiken en zei half verstaanbaar: Hier, jullie hebt nog nooit champagne gehad, zuipt nou mar.”

Toen hij was uitgehoest, waren zijn eerste woorden: „We gaon naor huis, een aander fles haolen. As gij die dan alleen weg woudt brengen, maar vur-zichtig en in een valiesje. Geen twee flessen kapot.”

Het gebeurde zoals de pastoor verlangde. Hij leerde mij hoe ik de fles moest ontkurken en ik speelde het klaar, doch ook weer niet zonder ongelukken. Het voornaamste van de hele geschiedenis was echter, dat de maag van de zieke op de champagne en de wijn aan het werken ging. Van geen enkel fles wijn heeft de pastoor ooit zoveel plezier beleefd. „Heernèef, zei hij, de zieke wordt goed bèter en gij viert oew naomdag vandaog. Op de zieke en op jou vatten wij vandaog saomen ook een half fleske champagne”.

Herhaaldelijk en bij allerlei gelegenheden zei de pastoor: „Ik zij mar enen ouwerwetse en kan met de nuwerwetse heren zo nie meer mee”. Doch als eenmaal ook voor de pastoors de echte en enig goede maatstaf zal worden aangelegd en de laatsten de eersten zullen blijken en de eersten de laatsten zullen zijn, dan bestaat er grote kans, dat de Engelen in de oordeelsdag tegen een of ander nieuwerwetse zullen zeggen: „Opzij een beetje, maak plaats voor deze, daar komt het ouwerwets pastoorken van De Mortel aan”.

LAMBERTUS VAN ESCH TE OVERASSELT († 1926)

De schoonste pastoor, die ik in mijn jeugd heb meegemaakt, was Lamb. van Esch te Overasselt. Maar ook later heb ik er nooit meer zo een ontmoet, op de Brabantse hei niet, in Duitsland niet en evenmin in de hoofdstad Amsterdam. Mgr. Wilhelmus van de Ven moet eens ooit geklaagd hebben (ik heb dit alleen maar van horen zeggen) dat hij in zijn bisdom veel te veel grote, flinke priesters had en veel te weinig grote flinke steden. Daarom heeft hij waarschijnlijk zijn dorpsgenoot van Esch in Overasselt moeten laten. Maar ook nergens zou deze mooier zijn uitgegroeid dan bij die goeie mensen, onder wie hij van 1889 tot 1926 gewerkt heeft.

Pastoor van Esch was een flinke, knappe, vriendelijke verschijning. Als men goed keek, „zat hij een beetje te hoog in de schouders”, en dat kan de oorzaak geweest zijn, dat hij op het seminarie geen al te sterke longen had. Hij beschikte over een bewon-

derenswaardig mooie, forse stem, zoals men er maar zelden een te horen krijgt. Hij had een dictie, uitspraak en voordracht als was hij beroepsdeclamator. Hij was iemand met een fijn verstand, tintelende humor en wat het voornaamste is, hij was een priester met echte priesterdeugden. **Servus servorum Dei**, zo hoorde ik hem eens preken: „Ik ben alleen gekomen om jullie te dienen. Een pastoor is de knecht van de parochie”.

Op de dag van zijn priesterwijding hadden hij en de andere nieuwgewijden onder elkaar „een verbond” gesloten, dat bij overlijden van een klasgenoot de overlevenden 3 Heilige Missen zouden lezen voor de overledene.

„Bertje, hadden allen geroepen, wat zul jij met uw zwakke longen daar goed mee zijn. Jij gaat natuurlijk het eerste dood en krijgt van ons een 60 Heilige Missen”. Maar, zei de pastoor later, en zijn stem klonk dan als een stalen klok: „Wa heb ik Missen motte lêze vur allemaol. Zij zijn allemaol al lang dood, ik heb 60 Missen gelezen en nou krijg ik, érme zondaar, as ik dood ga van niemand iets”. Maar, voegde hij er bij „al heb ik misschien nog al eens geklaagd, daarover toch nooit. Ik heb het mee plezier gedaan”

Als kapelaan is zijn enige standplaats Raamsdonkveer geweest. Dat was van 1870 tot 1889. In een feestgids bij het honderdjarig bestaan van die parochie lezen wij: „Lambertus van Esch was een kapelaan, die door zijn frisse levenskracht, zijn vrolijke geest, zijn gezond verstand en optimisme, zijn juist inzicht en opgewektheid de parochie in goede banen wist te leiden, al kwam hij als pas gewijd priester hier aan. De toestand werd geheel gezond, toen we in 1873 een nieuwe pastoor kregen in de zeeerw. heer Haest. Pastoor en kapelaan waren gezworen kameraden en leven bij de oudere mensen van Raamsdonkveer nog altijd voort als het duo, dat de parochie waardig heeft bestuurd, niettegenstaande zij behoorden tot het vrolijke Christendom”. Jammer

dat de Feestgids niet schreef: „Juist omdat zij behoorden tot het vrolijke Christendom”.

Toen onze pater Fabianus in 1934 in Rotterdam en op Katendrecht woonde, spraken ook daar de Raamsdonkveerse polderjongens en hun vrouwen nog met groot enthousiasme „over dieën enigen kapelaan van Esch”. En toen zij een doodsprentje met portret van hem te zien kregen, namen zij het een voor een eerbiedig in hun grove en verrimpelde handen. Zij boden geld om het prentje te krijgen en drongen er op aan in Overasselt enkele bidprentjes te vragen.

Raamsdonkveer telde heel veel polderwerkers, die gingen werken over heel het land. Daar werd nog wel eens geklaagd, dat die kerels zo konden vloeken en de kapelaan vond dat toch ook niet mooi. Maar het waren zijn jongens en hij wilde ze zoveel mogelijk verontschuldigen en zei dan: „Ze vloeken nog al eens, ja, mar zij vloeken nooit harder dan wanneer Kerk en Paus worden aangevallen. Ze vloeken eigenlijk toch mar vur hun geloof”

Toen hij pastoor werd van Overasselt en Neerasselt (1889), was het zijn eerste zorg de veel te uitgebreide parochie in tweeën te splitsen en de mensen van Neerasselt een eigen pastoor en kerk te bezorgen. Zelf bouwde hij een nieuwe kerk, meer in het centrum van Overasselt. Een mooi Godsgebouw en voor die tijd iets bijzonders. Om die kerk heeft hij lange jaren veel geleden. Weber was de architect ervan en gelijk bij alle kerken van Weber liepen de bouwkosten in Overasselt ver boven de begroting en boven de aannemingssom. Dat heeft hem enkele jaren ontzettend veel zorg en verdriet gebaard. Maar hij heeft ook de geldelijke moeilijkheden overwonnen gelijk hij alles overwon. „Ik kreeg een gebrek, zei hij later, dat meer dan ieder ander in een pastoor het beeld van Christus onkenbaar maakt. Ik zou aan geldzucht hebben gaon lijen” Maar hij kende zichzelf en remde zijn fout. En evenals Ariëns het eens zei, drukte ook de pastoor het uit met woorden van de Brevier (Zaterdag na Pinksteren): **Febris rostra**

avaritia est, febris nostra ambitio est. Geldzucht en heerszucht verzwakken een priester voor de zielzorg meer dan de kocrts.

De herder leerde spoedig zijn schaapjes kennen en de schaapjes kenden de herder heel gauw. Op zijn dagelijkse tochten door velden en beemden naar de Hamelsberg of de Huufkar, naar het Duufhuus of de Vogelenzang riep hij met stentorstem en op akkerafstand tegen de mensen, die terugzwaaiden of lachten, omdat ze hem niet beroepen konden. Dan deelde hij soms ook vermaningen en berispingen uit, die hard konden schijnen om zijn sterk articulerende stem en om de aangeboren commandotoon. Maar vaderlijke goedheid lag daarbij op zijn gezicht en wijl hij het hart van zijn mensen had, won hij ook altijd aanstonds hun hoofd.

Studeren deed hij niet veel, bidden des te meer. In zijn bibliotheekje lagen een honderdtal afleveringen van „Nederlandse Kathol. Stemmen” holderdebolder door elkaar en haast allen nog in kruisband. „Ik lees mar missie-tijdschriftjes tot mijn stichting en beschaming en wat in de „Stemmen” staat heur ik Zondags wel van mijn jong assistenten. Die weten het allemaal en die zeggen het ook wel, want de jongelui van tegenworig nemen geen blad vur de mond. Da vertel ik oe”. Eens voegde hij er nog aan toe: „Al da lèzen is dikwijls niks dan een **dolce far niente**, wat in goed Nederlands luiheid moet heter. En als er minder schrijvers waren, zouden er meer denkers zijn. De wèrld wordt gestraft door een inktvloed, die haast erger is dan de zondvloed van vruger. De geleerden en de schrijvers zijn net as de kapitaalbezitters. **Ze vormen een macht en macht maakt altijd misbruik.** Zij gooien elkaar den bal mar toe en schrijven mar. Zij schrijven mar, mar schrijven, schrijven, en wij motten mar lèzen, lèzen, en doen we 't nie. dan zijn we achterlingen en kultuurvijanden. Mar veul van die lui zijn net als dieë Duitser zei: ze motten mee ene lege kop een lege

maag zien te vullen". De pastoor kende stellig de uitspraak van Ozanam niet, die ik zelf ook onlangs eerst las: „Het schrijven is een industrie geworden" en daarmee is het diep gedaald.

Eens bracht ik om op de pastorie wat te lezen te hebben een brochure mee, geschreven door een jonge priester. Het handelde over zielzorg onder meisjes in de jaren van de puberteit. Pastoor van Esch wilde „het ding" niet eens inzien. „Wee den schrijver", roept hij uit en zijn stem klonk als een orkaan. „Wa kan hij daarvan weten? En wie hee aan da ding een **imprimatur** durven geven?" En hij vertelde daarbij van een algemene overste van een zustercongregatie. „Die zuster ha 40 jaor onder voogdijmeisjes gewerkt. Zij ha aan haar zusters verbojen iets van zulk geschrijf te lezen. Rectoren, die jaorelang met ons hebben saomengewerkt, meugen onderhaand wel meepraoten, mar die zijn het dan in de regel wel met ons eens. Het leven in een voogdijgesticht verloopt nie volgens de theorie uit de boeken; daar evenmin as ergens anders"

Deze eeuwige denker met zijn scherp verstand had natuurlijk niets tegen de wetenschap. Wie zou ook maar het minste tegen de wetenschap kunnen hebben? Wetenschap is goed gelijk geld en vergif ook goed zijn, maar niet alle gebruik er van is goed. Pastoor van Esch had iets tegen de mannen van de wetenschap, die hun kennis niet beschouwen of gebruiken als een middel tot iets hogers, maar ze opvatten als een middel om geld te verdienen en fijn te leven.

„Wa zouën we het een kunstmesthandelaar kwalijk nemen, dettie alleen mar op geld speculeert, as de academisch gevormden da even hard doen en mee meer succes, zelfs as ze een boek schrijven over den rechtverdigden prijs?" En afdalend tot mijn begripsvermogen zei hij herhaaldelijk: „Gij nimt 100 mensen, die universiteit gelopen hebben. Gij nimt ze zo mar vur de voet weg. En ik neem er vur de voet weg 100, die alleen de lagere school bezocht hebben, en dan

wil ik wel 'ns zien, welke groep van die twee het hoogste staat as christen, mens en burger. Het motten sterke benen zijn, die de wetenschap kunnen draogen. Nee, nee **scientia inflat**, wetenschap blaast op en dan adelt ze nie”.

In 1907 of 1908 kreeg de pastoor eens op een voormiddag onverwacht bezoek van een paar theologanten. Een van hen was de tegenwoordige Tilburgse pastoor Klijn aan de Bredase weg. „Welkom, heren, welkom, en gij blijft natuurlijk mee èten!”

„As 't kan graag, pastoor”.

„Da kan natuurlijk altij en dan vur mijn rèkening, mar vur oe eigen risico”.

De heren zaten nog geen drie minuten op hun stoel, of pang.... daar klinkt een zwaar geweerschot, dicht in de buurt.

„Hé, wa's da, pastoor?”.

„Da 's enen haos vur jullie”.

„Wablief?....

„Ja, enen haos vur jullie. De mensen hebben gezien, dè 'k volk heb en det er dus iets te èten mot zijn. En nou hee een of andere stroper mar gauw enen haos geschoten.... vur jullie”.

Tien minuten later kwam de stroper met een haas.

„Mijnheer pastoor, mijn vrouw hee gezien, dè ge twee jong mannen het, die wel goed zullen kunnen èten. En ze zee er bie, de pastoor hee nooit iets bezunders in huus. Ik zeg: vrouw, ik vat mien gewèr. Ik weet daar nog enen haos liggen. Die za 'k aon den pastoor gaon brengen. Hier hedde 'm, want die twee blieven misschien wel 'n paor daog en dan smaakelijk èten, war, en houdoe, pastoor”.

„Ziede 't nou? Enen haos vur jullie. En nou motte 'n paor daogen blijven ook”. En de eew. heer Klijn bleef heel gaarne.

Een van onze paters schreef in 1909 een artikel in „De Katholiek” over de vierde orde van Sint Franciscus of over ongelovigen en andersdenkenden, die de Patriarch van de armen vereren. Hij gaf een af-

druk er van aan pastoor van Esch. „'t Papier is geduldig, mar wa ik oe vertel. Geen een van die Franciscusvereerders vereert de echte Franciscus. De meesten motten niks van hem hebben zo min als van Christus zelf. Mee veugelkes speulen is wel heel aorig, mar da 's de ware Franciscus nie. We verdreien allemaal de schriftuur. **Nolite mirari si mundus vos odit**, staat daor geschreven. Verwondert oe nie as de wèrld oe haot en wij maoken er van: Weest blij as de wèrld oe bemint”.

De pastoor kon bij helder weer vanuit zijn zitkamer de kerktorens van Nijmegen zien. Als hij daar de Keizer Karelstad zag liggen, zei hij dikwijls: „Hoeveul doodzonden zullen daor vandaag weer gebeuren?” Eens op de laatste dag van Nijmegense kermis had hij die vraag herhaaldelijk gesteld. Zijn toch al bleek gezicht werd daarbij bleker dan ooit en pijnlijke trekken kwamen over zijn gelaat als de weerspiegeling van de pijn, die zijn priesterziel leed bij de gedachten aan de doodzonde. Op die „dolle Maandag” kwamen in de namiddag 'n paar geestelijken bij hem aan, onder wie pastoor van Evert van Hooff uit Escharen. Weer klonk de vraag: „Hoeveul doodzonden zullen er vandaag in Nijmegen gebeuren?” Daar werd verder gesproken over het verval van het godsdienstig en zedelijk leven en pastoor van Hooff zei: „As de wèrld nie gek is, dan is ze rot, zedelijk rot. Mar allebei tegelijk, da gee nou eenmaal nie goed”. En de zwaarlijvige en ook met wetenschap zwaar geladen pastoor voegde er aan toe: „Da de mensen weinig verstaand hebben is genog bekend. Prof. Treub van Amsterdam hee nog pas aan zijn studenten gezegd: „Heren, 50% van de mensheid hee heel weinig verstaand, en de andere 50% hee helemaal geen verstaand”. Maar 'smensen wil hee door de erfzonden oneindig meer gelejen dan 't verstaand. Dus die volkomen kennis en volkomen vrije wil treft ge mar zeldzaam. Willoze mensen, die werkelijk geen wil hebben, lopen er bij hopen. Veul

mensen ook hebben hun wil nie in hun maacht. Zenuwachtige mensen, gedepremerde mensen, angstige, afgetobde, gejaagde mensen, mensen mee veul zorg en kommer hebben hun wil nie altij in hun maacht. Bij verschillende mensen appeleert het geweten ook nie of haast nie. Lombroso was een gek, toen hij beweerde, dat de mens geen vrije wil hee. Mar hij hee verduveld goed gezien, da de mens die vrije wil nie altij en in alle omstandigheden tot zijn beschikking hee. Nergens is volgens Sint Thomas de wanorde in de mens groter dan op het punt van het 6e gebod. Op da punt staon ze lang nie allemaol met volle kennis en volle vrije wil en ook nie met een geweten, da aanslaat. O.L. Heer hee nie alle mensen als helden geschapen en we zijn onrechtvaardig, as we van allen het heldhaftige vraogen. Daorum ook zal het mee die doodzonden van dolle Maandag genog nog een beetje meevallen”.

Zo bespraken die ouwe Heerrooms op hun manier de brandende kwesties van de dag en wilden ze de gedragingen van de mensen zo goed mogelijk uitleggen. Pater Schulte en Rector Bless zullen dat na hen doen op wetenschappelijker manier en dan praten van pathologische gevallen en abulie, over erfelijkheid en over een endogene of oxogene constitutie. Maar ze hadden hun voorlopers in de schoon Brabantse pastoors, wier taal en spreekwijze in elk geval duidelijk was.

De herder van Overasselt was breed van opvatting en breed van blik. Iemand, die zelden las, maar altijd dacht, vol belangstelling voor nieuwe vindingen en bevindingen. In het najaar van 1910 zou Jan Olieslagers komen vliegen op de Hatertse hei, vlak bij Nijmegen en vlak bij Overasselt. „Da mot ik zien en gij mot ook mee gaan kijken”, zei hij tegen zijn assistent. „Ik hou je vrij en Jan van Eldonk zal voor ons wel eens inspannen.” Zo gebeurde het en onze goede pater Livinus trof het toevallig en kon ook nog mee. Het weer had niet mooier kunnen zijn en de hei zag zwart van het volk. Al aanstonds wist men daar de

vliegenier aan te wijzen. Met de zakdoek wijd uitgespreid in beide handen boven zijn hoofd stond hij nu hier dan daar bij volkomen windstilte de kracht van de wind te meten en zijn impressario deed precies hetzelfde. Op de gladde hei was een tamelijk breed en lang plankier gelegd om het opstijgen te vergemakkelijken. De demonstratie begon al gauw. De motor werd aangedraaid. Stevige, sterke kerels hielden de machine enkele seconden vast tot de motor op volle toeren kwam. Op een handgebaar van Jan laten ze los en de vogel schiet vooruit en omhoog. De Antwerpse duivel blijft enkele minuten in de lucht, naar schatting op 200 M. hoogte, draait een rondje boven de toeschouwers en komt onder groot applaus behouden op de grond.

„Let er is op,” zei de pastoor tegen de bejaarde van Eldonk, „in da vliegen zit toekomst, groote toekomst. Wij belèven het nie meer, mar jouw kleinkinder maoken het misschien al mee, dat de rails en de biels van de spoorlijn worden opgebroken, umda ze nie meer nodig zijn. Da is dan goei en sterk materiaal om er verkenkooien van te maoken” De paters lachten even en schudden het hoofd om die ouwe profeet en om zijn zienersblik. Binnen 7 kwartier waren de kijklustigen uit en thuis, zeer tevreden en voldaan. Voor de beide Kapucijnen zou die vliegemonstratie echter nog een staartje hebben. Korte weken daarna kwam pater Provinciaal visitatie houden in het klooster van Velp en beiden moesten ze op het matje komen. De fout was niet, dat ze buiten de demarcatieline waren gegaan of niet rechtstreeks naar huis gekomen, maar „dat ze toeschouwers en toejuichers waren geweest van een roekeloze, die in strijd met het 5e gebod zijn leven had gewaagd. Als ge je moraal-theologie dan nie kent, ben je dan ook je katechismus vergeten?”

De provinciaal, oud-professor van de philosophie, en het oud pastoorken van Overasselt dachten wel heel verschillend over de vliegerij.

De parochie Overasselt had een Heilige Familie

voor mannen en een voor vrouwen, waarvan allen lid waren. Verder was er nog een Derde Orde voor mannen en voor vrouwen samen. Alles werd met grote ijver en trouw bezocht. De pastoor preekte voortdurend over „Eer en Deugd” en tegen de lage halzen van de dameskleding. En de meisjes luisterden zo trouw en gedwee en droegen in de kerk zo hoge hals, dat ze niet anders meer dan naar het plafond van de kerk konden kijken.

De herder zelf vond al die verenigingen wel wat veel en zei soms: **ceci tuera cela**. Het een maakt het ander kapot. Maar Paus en bisschoppen hadden gesproken en daarmee was voor hem alles uit.

Een drankbestrijding had hij niet en hij had daarover blijkbaar ook nog nooit gedacht. Maar eens op een winteravond van 1908 kwamen twee flinke jongens uit de parochie om de pastoor te spreken. Zij werden binnengelaten.

„Kijk eens aon, wie hebben we daor? Jaonus Wagenberg en Theo Derks. Waoraon heb ik die eer te danken?”

De jongelui vertelden ietwat bedeesd, dat ze de pastoor kwamen vragen om een drankbestrijding op te richten. Want die was er bijna overal, die werkte goed en was noodzakelijk.

Erg troffen ze het die avond niet. „Al die dingen zijn hier niks werd. En daor zijn hier in Overasselt ook geen erge prervers”. Men praatte nog wat heen en weer, de pastoor prees hun voorbeeldige ijver, maar bleef op zijn stuk staan en zond de jongens weg zonder enige hoop of kans.

Maar 3 weken later kregen alle priesters uit de buurt een oproep voor een priestervergadering in Grave. Rector van Mulukom zou er spreken over nut en noodzakelijkheid van drankbestrijding, ook op de dorpen. Pastoor van Esch was aanwezig en ik was er ook vanuit Velp. De rector sprak met vuur en overtuiging. Bij de rondvraag was pastoor van Esch de eerste, die het woord vroeg, niet om iets te vragen, maar om iets te zeggen. „Heren, bij mij mot een

drankbestrijding komen voor mannen en voor vrouwen en ook voor de kinderen. Drie weken geleden hebben een paar flinke jongens, die scherper keken dan ik, er al op aangedrongen. Ik heb spijt, dat ik die heb afgescheept met niks. Maar mijn ogen zijn nou opengegaan en ik laat enen pater van Velp komen en die mot het bij mij oprichten zo gauw als 't enigszins kan". Luid applaus en geroep: „Overasselt, ge hebt goed geluisterd."

Twee weken later moest ik naar Overasselt om in beide Missen en in de Familie voor de mannen over drankbestrijding te preken. Maar toen het er op aankwam, preekte de pastoor liever zelf in de eerste Mis. Het boekje werd afgekondigd, ik stond te luisteren en de herder ving aan, plechtiger en luider dan ooit, zodat zijn woorden als orgeltonen klonken door het kerkgebouw.

„Errare humanum, perseverare diabolicum. Dat spreekwoord betekent: dwalen is menselijk, maar in de dwaling volharden is duivels. Ik ben maar een mens en heb gedwaald. Maar duivelswerk wil ik niet doen, ik trek mijn dwaling openlijk terug. Daar zijn hier in de parochie (en zijn stemgeluid zwol nog aan) twee flinke, ferme jongens, die scherper ogen hebben dan ik had en die hebben me gevraagd om een drankbestrijding op te richten. Toen heb ik ze met een kluitje in het riet gestuurd, nou breng ik die prachtjongens hier een eresaluut. De pater zal vandaag voor de mannen en Zondag aanstaande voor de vrouwen en kinderen de drankbestrijding oprichten en daar moeten we allemaal ingaan, ik voorop, maar jullie dan ook. . . ."

De zaak was klaar, ik had niets meer te doen. Ik kon nog een beetje over een en ander spreken, maar het pleit was al door de pastoor gewonnen en op twee of drie palstaanders na werd iedereen lid. Alles ging goed en sterke drank werd niet meer geschonken of gedronken.

Op een wandeling door het dorp kwam de pastoor Knelis Denissen, de voorzitter, eens tegen en vroeg

hem: „Knelis, jongen marcheert het goed in de grote strijd?” En hij kreeg ten antwoord: „Alles gaat goed, opperbest. De koeien kunnen al voort kalven zonder dat de fles er bij tepas komt en we kunnen een verken op de leer op drie pond na schatten zonder enen borrel”. Dat deed de pastoor goed en hij vond die taal uitstekend. Dat was een taal, die iedereen verstond. De volgende Zondag in de Heilige Familie bracht hij de woorden van de voorzitter letterlijk over en hij voegt er nog aan toe: „Nou ge bij het slachten geen borrel meer schenkt, moet ge de slachter Jan van Uden een dubbeltje meer slachtloon geven en een kop goeie warme koffie, want de goeie man staat de hele dag in de kou”.

Iedereen wist, dat Jantje van Uden heel graag een borreltje had, maar het gebeurde zoals in de Familie op de preekstoel was voorgesteld. Later kwam de pastoor ook de slachter eens tegen en vroeg: „Hoe gaat ie, Jantje?”

„O heel goed pastoor, heel goed, ik krijg overal een dubbeltje meer, maar verdomme, pastoor, wa mot ik alle daog toch koffie drinken, wa mot ik koffie drinken en een borreltje was toch wel zo goed tegen de kaaw”.

Algemeen hoorde men in die dagen de klacht, dat het moeilijk was om op de duur actie te houden in de anti-alcoholbeweging. Het doel van de strijd was zeker niet negatief, maar leek het toch wel. Na enkele jaren begon overal wat verslapping op te treden en pater Ildefonsus stuurde als secretaris van Sobrietas aan alle pastoors een lange, gedrukte lijst met allerlei vragen: „Is er bij U een Kruisverbond.... een Maria-vereniging.... een Anna-vereniging?.... Wie is de voorzitter.... de secretaris.... hoeveel leden in elke afdeling.... hoe hoog de contributie.... hoe dikwijls vergaderd.... welke drankmisbruiken bestaan er.... welke strijd er tegen.... wat doet ge me. kermis.... wat met vastenavond.... met welk succes?....

De pastoor werd van al die vragen een beetje

draaiërig. De bestuursfuncties waren al eens van de een op de andere overgegaan, wat moest hij antwoorden? Maar ook, „wa zijn die kèrels daar in Den Bosch nuwsgierig? Wa hebben ze er mee te maoken en wa hebben ze er aon?”

De pastoor neemt zijn pen en schrijft met forse, prachtige hand dwars door alle vragen heen: „**Koning Alcohol is hier bij ons in Overasselt verslagen**”. De lijst gaat in een grote enveloppe en op de post en de pastoor meent: „Daor kunnen wel even goei invullingen zijn, mar geen bèter”.

Na enkele maanden verschijnt er in „Sobrietas” een verslag over de gehouden enquète. Het is van de hand van pater Ildefonsus. De „bruine generaal” was niet erg tevreden. „Vele pastoors hadden niets ingevuld of ingezonden. Anderen hadden de vragen maar half beantwoord, en dan is er zo waar één, die durft schrijven: „**Bij ons in . . . is Koning Alcohol verslagen**”. Daar zou ik wel eens achter de schermen willen kijken”.

De pastoor leest dat rapport en merkt, dat het hoofdbestuur niet bijster tevreden is over hem. „Wa willen die kèrels daar op het hoofdkwartier? Laot ze komen kijken”. Onmiddellijk grijpt hij naar de pen en schrijft:

Waarde Pater Ildefonsus.

Daar lees ik in „Sobriëtëas”, dat Gij bij ons gaarne op inspectie wilt komen om eens achter de schermen te kijken. Gij zijt welkom, elke dag en elk uur van de dag. Maar ik herhaal nog eens: **Koning Alcohol ligt bij ons in Overasselt verslagen**. De enigen, die hier nog drinken, zijn uw Velpse medebroeders, die elke Zondag hier op assistentie komen. Maar op de pastorie krijgen zij geen drop. Zij moeten er in de parochie ergens om gaan „bedelen”. In afwachting van uw komst en hoogachtend

L. van Esch, pastoor en
geestel. adviseur v. d. drankbestrijding.

Pater Ildefonsus is nooit gekomen. „Nee, hij kwam nie, hij durfde nie. En da's mar goed ook. Ik zou

dieën generaal anders is een veld van drankbestrijding hebben aangewezen”.

Hoe mooi en raak de pastoor iemand schaakmat en in de hoek kon zetten, ondervond ik zelf ook vaak. Zo bij voorbeeld met Kerstmis 1913. Ik woonde toen in ons pas gebouwd klooster te Amsterdam. De pastoor had mij ter assistentie gevraagd en zond zijn assistent zoals altijd naar alle zieken in elke hoek en uithoek van de parochie. „Dat een pastoor zelf werkt”, placht hij te zeggen, „is mooi en nodig. Dat hij laat werken is dikwijls nog mooier en harder nodig”. IJver zat hem in het bloed, naijver was hem helemaal vreemd.

Ik schijn in die dagen nog al opgesneden te hebben over de arbeid van onze paters in de Amsterdamse Jordaan en nog al opgegeven te hebben over de ongehoorde toeloop naar onze kerk. De pastoor liet me maar opscheppen en doorratelen. Zwijgend hoorde hij toe tot hij opeens zei: „Kek, kek, is 't er in jullie kerk zo druk?”

„Ongelofelijk, pastoor, daar sla je van achterover”.

„Wa ge zegt, zo druk en zoveel volk? . . . Nou da wordt van eigens gouv genog bèter, asse jullie mar wa bèter leren kennen”. Meteen draaide hij toen zijn gezicht naar de straat (ik vermoed uit meelijden en in barmhartigheid), omdat nij het veel te erg vond de zwetsbroek met zijn fijnondeugende woorden neer te slaan en hem bovendien ook nog met zijn meer dan ondeugende ogen in 't hart te steken. Intussen zat ik toch al betutterd en stil genoeg voor me uit te turen en maakte ik het voornemen en zwoer ik haast een heilige eed om nooit nog ergens op te scheppen over iets of over iemand.

Jarenlang was het gewone, simpele huishoudentje van de pastoor gewoon maar goed verzorgd door de huishoudster Koos. Maar aan alles komt een einde en ook met Koos ging het niet langer meer. Zij kreeg een opvolgster in Beth van de Kerkhof, die al eerder op de pastorie van Genderingen had gediend.

„Hoe gaat het met Beth?” werd nog al eens aan de herder gevraagd en dan ging het altijd goed, heel goed. Alles ging bij hem goed met iedereen, waarom niet met Beth.

De bejaarde, zwaar gebouwde dienstbode deed zo al aan. Vlug werken kon zij niet meer en overdreven keurig was zij niet. Maar.... „het ging heel goed”. Beth was erg spraakzaam en lang van stof. „Laot ze mar praoten, as ze daor plezier in hee”, zei de pastoor. Zij hee aandere ook niks en ze spreekt van niemand kwaod en dan kan 't ook geen kwaod”.

Beth had echter één gebrek of beter één kwaal. Soms sprak zij dagenlang geen woord. Geen boe of bah. De pastoor vond dat erg vervelend en „zo iets mag toch ook zeker nie op 'n pastorie. As ik kon denken, da 'k ze iets ha miszee of in de weg gelee, dan zou ik mee plezier vurder op de knieën vallen en vergiffenis vraogen en da was dan niks meer dan plicht. Mar ik kan me nie indenken wa 'k kan hebben misdaon”. Hij verdroeg die kuren van zijn dienstbode geduldig en praotte ze nog goed. „De pastoor van Esteren, zei hij, is ene geleerde mens en die zegt: Da zit bij die menser in 't gestel. Dan zijn ze geremd en dan kunnen ze nie praoten, nog nie met den besten wil van de wêreld. Die mensen zijn ziek as ze die daogen hebben”.

Op uitdrukkelijk verzoek van Beth had de pastoor eens een dochtertje van zijn broer laten overkomen. Het meisje was nog al tener en zwak en, zo meende Beth, andere lucht, andere omgeving met verandering van spijzen zouden zeker heel goed zijn.

Alles ging goed op de pastorie. Nichtje vond het fijn bij Heerroom, at en sliep wat beter, praatte en werkte druk met Beth, in één woord 't ging gezellig en opperbest. Maar de ziekelijke aanleg van Beth was niet genezen en na enkele weken had zij weer de bokkenpruik op. In 14 dagen sprak zij geen woord tegen de pastoor, zelfs geen syllabe.

„Nichtje, heb jij iets met Beth gehad, want ze kijkt toch zo vuil?”

„Nee, Heerroom, niks, nie het minste, en ik kan er ook geen woord uitkrijgen”.

Op zekere dag zat nichtje weer met Heerroom aan tafel. Men had de soep gegeten en het kind bracht de soepterrien naar de keuken. Zij kwam terug met groenten en aardappelen en met een briefje van Beth. De pastoor kijkt en leest: „Mijnheer pastoor, Jan Martens van Den Tempel heeft 6 pond boter gebracht”.

„Zeg aan de juffrouw, da'k er notitie van neem”.

Vijf dagen later geeft Beth onder het middageten weer een briefje mee. „Mijnheer pastoor, mijn huishoudgeld is op”.

„Toen, zei de pastoor, werd ik toch een beetje taai. Ik sprong op, nam een groot vel foliopapier, da 'k alleen gebruik as ik aan de bisschop schrijf en ik schreef:

Aan mejuffr. Elisabeth van de Kerkhof
op de pastorie Alhier.

Geachte Mejuffrouw.

Hierbij het gevraagde huishoudgeld. Veertig gulden in silver, zestig gulden in papier. Mocht U edele nog meer nodig hebben, spreek dan en uw dienaar luistert.

Hoogachtend L. van Esch,
Pastoor.

Brief en geld gingen in een grote, gesloten enveloppe en werden door nichtje in de keuken bezorgd.

„Mar toen was 't gauw over, zei de pastoor, en Beth praot weer gewoon en ik ook”.

Ontelbare lange avonden heb ik met de pastoor in zijn kamer gesleten en het ene gesprek was al interessanter en stichtender dan het andere. Hij was 's morgens vroeg op en ging 's avonds vroeg naar boven, maar ging daarom nog niet slapen. Samen, hij en ik, gingen we de trap op, ieder met een blaker en brandende kaars in de hand. Hij was nu op zijn slaapkamer, maar nog niet in zijn bed. Hij had er blijkbaar geen erg in, hoe luid zijn stem klonk, als hij begon te bidden. „Heer, de dag is om en ik heb

niks geen werk gedaan voor U en voor Uw mensen.... Wanneer komt de dag, waarop ik niet meer zal kunnen werken....?" En alsof de devotie, die hij gedurende de dag had opgewekt, niet langer was samen te houden in zijn groot maar overvol priesterhart, stoot hij haar uit in de verzuchting: „Heer, Gij weet toch wat een sukkelaar ik ben.... O.... wees me toch genadig.... Vul Gij zelf toch aan wat ik aan mijn parochie tekort deed". Dat bidden duurde soms heel lang. Hij bleef wakker in zijn gebed en hield mij wakker in mijn bed.

Nog vele mooie dingen zouden mee te delen zijn over pastoor van Esch. Die zouden ook te schrijven zijn over verschillende andere „schoon Brabantse pastoors". Maar ik bepaal me tot hetgeen ik zelf beleefde in het eerste drietal jaren van mijn assistentielevens.

Quod vidimus et audivimus, zo schreef Sint Jan in zijn eerste brief. „Ik deel enkel mee wat ik zelf heb gezien en gehoord". En dat deed ik ook. Ik werd evenals Sint Jan inwendig door de geest tot schrijven geïnspireerd. Ik waarschijnlijk wel niet door de Heilige Geest, maar toch ook niet door een boze geest.

In ben nu 45 jaar priester en assistent en men heeft mij al gevraagd, of ik nu $15 \times 5 = 75$ Brabantse pastoors in het daglicht ga zetten. Die vraag heb ik maar niet beantwoord en ik zal het ook niet doen, want ik voel, dat het hoog tijd is om te gaan eindigen. Ik heb namelijk al horen mompelen, dat kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders zich hebben afgevraagd, of zo een onbekende Kapucien ook al een woordje heeft mee te praten bij de heiligverklaringen. Erger is het, dat verschillende pastoors hebben bedreigd, dat ze nooit meer Kapucienen op de pastorie willen hebben, als die lui het gezin van een pastoor zo op straat gaan brengen. Maar het ergste van alles is, dat pastoor H. Wagenberg van Hulsel mij persoonlijk heeft bedreigd, dat hij ook wel een boek-

je zou kunnen **schrijven** en zeker een boekje zou kunnen **opendoen** van Kapucienen, die overal op assistentie gaan en dat boekje zou er dan heel anders uitzien. Vooral deze bedreiging van Hulsel joeg mij de schrik in het hart en sloeg mij de pen uit de hand.

